THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 765 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

מאקסים ליטווינאָוס פאַרשלאָג

ווי מיט זיין פאַרשלאָג פאַר פולשטענדיקער מיליטערישער אַנטוואָפענונג מיט אייניקע יאָרן צוריק, האָט מאַקסים ליטווינאָוו איצט ווידער אַוועקגעשטעלט די איראָפּייאישע דיפּלאָמאַטן אין אַן אומבאַקוועמער לאַגע מיט זיין פּלאַן וואָס ער האָט פאָרגעלייגט פאַר דער פאַן־איראָפּייאישער קאָנפערענץ אין זשענעוואַ. וועגן פולשטענדיקער עקאָנאָמישער אַנטוואָפענונג, אויב מען קאָן זיך אַזוי אויסדריקן.

ליטווינאָוו איז דאָן געקומען צו די איראָפּייאישע דיפּלאָמאַטן און האָט זיי געזאָגט: "איר רעדט דאָך וועגן אַנטוואָפענונג, טאָ דערוויזט, אַז איר מיינט עס ערנסט,—לאָמיר אַלע טאַקע באַמאָל אַנטוואָפענען זיך און אָפּשאַפן אינגאַנצן אַרמייען, פלאָטן אַמוניציע פאַבריקן און אַ. וו." דער פּלאַן איז גערוען אַזוי איינפאַך, אָבער אַזוי אומאָנגעמבאַר, אַז מען האָט געמוזט אָנקומען צו דיפּלאָמאַטישע דריידלאַך צו מאַכן אים צו נישט.

איצט האָבן זיך די איראָפּייאישע דיפּלאָמאַטן צוזאַמענגעקליבן ווי דער אין זשענעוואַ צו באַטראַכטן בריאַנס פּלאַן וועגן אַן איראָפּייאישן עקאָנאָמישן בונד. וואָס זאָל מאַכן אַ סוף צו די באַריערן וואָס צאַמען דעם פריינען האַנדלס פאַרקער און שטיקן אַלע איראָפּייאישע פעלקער. דאָס איז דער אפּציעלער ציל פון דער באַראַטונג, וואָס פאַר אַ געהיימע אבזיכטן בריאַן און אַנדערע דיפּלאָמאַטן זאָלן ניט האָבן. קומט ליטווינאָוו ווידער און שלאָגט פאָר: "אויב איר מיינט ערנסט געזונט צו מאַכן דעם עקאָנאָמישן לעבן פון איראָפּע, טאָ שאַפט אָפּ דעם 'קרינס צושטאַנד", דעם געלויף נאָך עקאָנאָמישע פאַרצוגן אויף אימעצנס חשבון".

ליטווינאָוס אַרגומענטן זיינען בכלל זייער וואָגיק, און זיינע פאָדערונגען וואָלטן געדאַרפט אָנגענומען ווערן. ווען איראָפּע וואָלט פּסיכאָלאָגיש גערוען צו גיין אַזוי ווייט אין דער דאָזיקער ריכטונג.

אָבער בריאַן אַליין האָט קיינמאָל ניט דערוואַרטעט, אַז זיין פּלאַן זאָל גלייך קאָנען פאַרווירקלאָכט ווערן. פונקט ווי אין דער פראַגע פון אַנטוואָפענונג, איז אויך דאָ איראָפּע נאָך ניט צוגעפּאַסט פּסיכאָלאָגיש צו אַזאַ ענדגרונט. די באַציאונגען צווישן פעלקער זיינען פול מיט אומצוטרוי, — אין זייער א סך פאַלן, באַרעכטיקטן אומצוטרוי. אפילו בריאַנס פאַרשלאָג אַליין נעמט אָן מיט צוטרוי, — מען איז חושד, אַז ער זוכט דאָ באַמאַס מער פון אַלע פּאָליטישע און עקאָנאָמישע פאַרצוגן פאַר פראַנקרייך.

און פונקט אַזאַ באַציאונג וועט זיין אויך צו ליטווינאָוס פאַרשלאָג, — מען וועט עס אויפנעמען, ווי דאָן זיין פאַרשלאָג פון מיליטערישער אַנטוואָפענונג, מיט חשד. מיטן פאַרדאַכט, אַז ער מיינט ניט ערנסט וואָס ער זאָגט, נאָר ער וויל בלויז אַוועקשטעלן די איראָפּייאישע דיפּלאָמאַטן אין אַן אומבאַקוועמער לאַגע.

די טלחמה חובות און דער קריזיס

עס ווערט אַלץ מער אָנערקענט, אַז די רעפּאַראַציעס און די טלחמה חובות וואָס די איראָפּייאישע לענדער מוזן צאָלן האָבן גאָר אַ גרויסע שייכות צו דעם אַלוועלטלאַכן עקאָנאָמישן קריזיס. דאָס הויבט מען אָן צו אָנערקענען אפילו אין אַמעריקע, וואָס קריגט אַריין דעם גרעטן טייל פונם געלט וואָס ווערט איינגעמאַנט אין חובות. און וואָס איז דערפאַר תמיד געשטאַנען פאַר דער פולער אויסצאָלונג פון די חובות. אַמעריקע הויבט אָן פילן, אַז זי ליידעט אַליין דערפון וואָס אירע בעלי־חובות ווערן רואינירט.

אין פריוואַטן מסחר גיבן קרעדיטאָרן אָפט אַ געלעגנהייט די בעלי־חובות ניט צו צאָלן זייערע אַלטע חובות און גיבן זיי נייע קרעדיטן, כדי זיי זאָלן קאָנען עקזיסטירן און ווייטער קויפן ביי זיי. אין אַמעריקע הויבט מען אָן איך ריידן וועגן דעם, אַז עס וואָלט זיך אפשר בעסער געלוינט צו פאַרבויגן די טלחמה חובות, כדי איראָפּע זאָל קאָנען קומען צו זיך און ווערן אַ קונה און גרעסערער פאַרברויכער פון פּראָדוקטן.

אָט מוז דייטשלאַנד, למשל, יעדן יאָר עקספּאָרטירן אויף צוויי ביליאָן דאָלאַר סחורה, כדי צו קאָנען צאָלן אירע חובות. זי מוז אומבאַדינגט געפינען אַ מאַרק פאַר די סחורות, און זי דאַרפט אַרויסנעמען אַ גרויסע סך פון דער וועלט. אָבער די דייטשע באַריערן און פאַרפלייצט מיט זיי די מערק פון דער וועלט. אָבער די דייטשע וואָלטן עס גערן פאַר זיך אַליין פאַרברויכט וועגן זיי דאַרפן ניט צאָלן זייערע חובות: דאָס וואָס זיי שיקן אַרויס, רייסן זיי פונם מויל פון דער איינגענער באַפעלקערונג.

פּרעזידענט הואָווער האָט דערפאַר אַנומלט געגעבן אַן אָנצוהערעניש, אַז אַמעריקע וועט אפשר נעמען אַן אָנבאַטראַכט אַ פּלאַן פון שניידן די טלחמה חובות. ער נעמט אָבער אויס איין תנאי: אַז איראָפּע זאָל דערפאַר שניידן די באַוואָפענונג.

די באַוואָפענונג איז אייגנטלאַך אויך איינע פון די אורזאַכן פונם איצטיקן קריזיס, און וועגן פרעזידענט הואָווערס תנאי זאָל אָנגענומען ווערן, וועט איראָפּע אַזוי דאָפּלט געוויינען: זי וועט ניט פאַרשווענדן אַזוי פיל כחות אויף באַוואָפענונג און וועט שפּאָרן פון אירע צאָלונגען אויפן חשבון פון די טלחמה חובות.

—ווען מען רעדט אָבער וועגן אַנטוואָפענונג, וועלן די אויגן פון איראָפּע זיין געווענדעט צו אַמעריקע, און ווי איראָפּע זאָל ניט ליידן פון דעם קריזיס, וועט זי אַלעמאָל געפינען די מיטלען פאַר באַוואָפענונג, אַזוי לאַנג ווי אַמעריקע וועט זיך ניט איינשליסן אין די אַנטוואָפענונגס פּלענער, — אפילו ווען זיי אַליין זאָלן צווישן זיך דערגרייכן אַ וועלכן סאַ'יז ווייס־גייענדיקן אָפּמאַך אין דער הינזיכט.

ווערטער און מעשים

וואָס די פאַרמילדערנדיקע דערקלערונג וואָס פּרעמיער מאַקדאָנאַלד האָט אין זיין בריוו צו דר. וויצמאַן געמאַכט, זאָל ניט זיין, אָבער דערווייל איז פאַקטיש אין קראַפט דער ווייסער פּאַפּיר פון לאָרד פּעספילד. אָן וועלכע ס'איז אויסטייטשונגען. דאָס איז איצט קלאָר, נאָכדעם ווי ס'איז געקומען צו אַ פּראַקטישעד פראַגע, און ניט בלויז צו ווערטער און הבטחות: די פאַלעסטינער רעגירונג האָט פאַקטיש אָפּגעזאָגט דער אָנגענטור די קאָרנע אַנדערהאַלבן מיזינס סערטיפיקאַטן וואָס זי האָט פאַרלאַנגט. זי האָט איינגעוויליקט צו געבן 500 איינוואַנדערונג דערלויבענישן. אָבער בלויז צו קרובים פון פּאַלעסטינער איינוואוינער. אָדער צו רייזנדע וואָס ווילן פאַרבלייבן אין לאַנד, — דאָס הייסט, צו קאַטעגאָריעס, פאַר וועלכע מען דאַרף ניט קויפן ספּעציעלע הנהות. אָבער אויך זיי קאָנען ניט קריגן די דערלויבענישן. סיידן זיי זאָלן זיך וועגן דירעקט צו דער רעגירונג און ניט דורך דער אידישער אגענטור, וועל־כע ווערט אַזוי באַרויבט פון איר רעכט צו פאַרמיטלען צווישן דער רעגירונג און די פּראָספּעקטיווע אידישע אימיגראַנטן.

דאָס הייסט איינגנטלאַך, ווי דער "דבר" באַמערקט, אַ פאַקטישער פאַרבאָט פון אידישער אימיגראַציע. און דאָס איז אין אָנקלאַנג מיט פּעספילדס פּאַפּיר, אָבער ניט מיט מאַקדאָנאַלדס בריוו.

דאָס וועט זיכער ניט העלפן צו פאַרשטאַרקן דעם אידישן ציטרוי צו דער בריטישער רעגירונג. עס קומט אויס, אַז די הבטחות וואָס זי גיט צו די אידישע אינדן בלויז ווערטער. געצילט צו באַרואיקן די אידישע געפילן, אָבער ניט אויף אויסגעדריקט ווערן אין מעשים.

נאָך דער ניאַ'ער סטודענטן-קאָנפערענץ בנוגע דעם אוניווערסיטעט-אַנטיסעמיטיזם

(ספּעציעל פאַר ד. א. וו. דורך "איטא") פון דר. ג. בן-אריה

מען מוז צוגעבן, אַז די פירער פון "וועלטסטודענטן־ווערק" האָבן אַן ספּך אַרויסגעוויזן אַ סך מאָראַלישן מוט, און איך וואָלט אפילו געזאָגט פּאָליטישער העזה, נעמענדיק אויף זיך, צום צווייטן מאָל איצט, די אַחריות'פולע אויפגאַבע צוזאַמענצובריינגען צו אַ קאָנגרעסיטיקער אויסשפּראַכע ביי איין טיש אידישע סטודענטן מיט זייערע פאַרביסנסטע אַנטיסעמיטישע קעגנער. נאָך דער ערשטער קאָנפערענץ מיט צוויי יאָר צוריק אין בי־ערוויל (פראַנקרייך) איז געקומען איצט די צווייטע קאָנפערענץ אין ניאַן (ביי זשענעוואַ), וועלכע האָט געדויערט זעקס טעג און איז וועלכער עס האָבן זיך באַטייליגט קרוב צו פערציק מענשן. דאָס רוב פון די קאָנפערענץ־טיטגליידער זיינען געווען אידישע און ניט־אידישע סטודענטפירער פון פאַרשיידענע לענדער און איינגעלאַדן געוואָרן זיי זיי נ י ט אַלס אַ פּ י צ י ע ל ע פאַרטרעטער פון זיי־ערע געזעלשאַפטן און פאַרבאַנדן, נאָר שטרייענע פּערזענלאַך. דעם פאַרזיץ פון דער קאָנפערענץ האָט דער וועלטסטודענטן ווערק געהאַט די גוטע אידייע אָנצופאַרטרייען דעם באַקאַנטן גענעמען פראָפעסאָר און פּעדאַגאָג פּיער באַווע. זייער שטאַרק איז געהויבן געוואָרן דאָס ניווא פון דער קאָנפערענץ אויך א דאַנק דעם, וואָס א פּרוזעלאַכקייטן זיינען איינגעלאַדן ווערן זיך צו באַטייליגן אין איר אַלס רעפערענטן. פון ניט־אידן זיינען עס געווען דער ד"ר שמאַפּעל דר. שמאַפּעל (אַן אידעאַלאַג פון דייטשן פעלקישן קאָנסערוואַטיזם), דער לינקער אַרעמענטער דייטשער שריפטשטעלער אַרטין וועגנער און דער פּוילישער פראָפעסאָר דרעזנער. פון דער אידישער זייט האָבן אין דער קאָנפערענץ אַקטיוו מיטגעאַרבעט דר ציונסקי מינים־טעריאַל דירעקטאָר דר. באַדט און דר. נחום נאָלדמאַן, ווי אויך דער פאַרשטאַנד מיט־גליד פון "צענטראַל פאַראיין פון די דייטשע שטאַטסביבערגער אידיישן גלויבנס", דר. פרידריך בראַדרינ, א קאָנסיקן אייג־פּלוס האָבן אויך אויסגעאַיבט אויף דער קאָנפערענץ די לייטער פון וועלטן סטודענטן ווערק דר. קאָטשניג און פאַבעי־רעזשסקי — און אַחרון חביב, דער לייטער פון קולטור דעפּאַרטמענט ביים וועלטסטודענטן־ווערק דושיימס פאַר־קעס, וועלכער האָט דורך לאַנגע און מי־פולער אַרבעט זיך צוגעגרייט צו דער קאָנפערענץ.

מען האָט געקאָנט איינגנטלאַך לכתחילה ברוואַרטן, אַז די באַהאַנדלונג פון אַזאַ ברענדיקער און אַנגעוויטנטער פראַגע ווי דער אוניווערסיטעט אַנטיסעמיטיזם אין א געמיינזאַמער באַראַטונג פון אידישע און אַנטיסעמיטישע סטודענטן דענטן וועט ניט קאָנען געפירט ווערן אין א ראַיקער און זאַכלאַכער אַטמאָספער, אַז עס וועט מוזן קומען זייער אָפט צו שאַרפע סצענעס, אומאַנגענעמע צו־אַנענעמענדיקן אין מי יודע אפשר אפילו צו קריזיסן, וועלכע וועלן שטעלן אין סכ־נה די גאַנצע קאָנפערענץ, ווער עס האָט אַזוי געמיינט, האָט זיך אָבער גאָר טועה געווען און אַ ליבהאַבער פון סקאַנדאַלן וואָלט אורדאַ פאַרלאָזן די קאָנפערענץ בי־טער אַנטוישט. פון דעם ערשטן מאָמענט אָן ביז צום לעצטן זיינען די פאַרהאַנד־לונגען געפירט געוואָרן אין דער שטרייענ־סטער ערנסט און אין גייסט פון אַכטאָליר־טער אַכטונג, איך וויל, פאַרשטיין זיך, דערמיט בשום אופן ניט זאָגן, אַז אויף דער קאָנפערענץ האָט געהערשט א ברי־דעראַלכע אידיליע, און אַז ביידע צדדים האָבן געהאַלטן אין איין טיילן קאָמפּלי־מענטן איינער דעם אַנדערן. געוויס איז דער קאַמף געווען א שווערער, די פּאָלע־מיק א שאַרפע, די אַטמאָספערע א גע־שפּאַנטע, מען איז אָבער קיינמאָל ניט אַרויס פון די גרעניצן פון דערלויבטן, מען האָט זיך באַמיט צו פירן די דיס־קוסיע אויף א געוויסער הויך און מיט מאַקס, מען האָט געוויינן און געמאַכט יעדן וואָרט, כדי דעם קעגנער ניט צו באַליידיקן און ניט צו פאַרלעצן.

בעסער פאַר אַלעמען זיינען אויף דער קאָנפערענץ פאַרטראָטן געווען די דייטשע און עסטרייכישע סטודענטשאַפטן און דערמיט דערקלערט זיך אויך, וואָס דאָס רויב צייט און אויפמערקזאַמקייט אין געוויסמעס געוואָרן דער לאַגע אין דייטש־לאַנד. די דייטשע סטודענטן־פאַרטרעטער האָבן אויף דער קאָנפערענץ אויך ניט געמוריבן קיין שום פּאַלעמיק און זיי דאָבן אַפּן אַזאַ אַרלאַך קלאָר געמאַכט אַז פאַר טייליקיס זייער שטאַנדפּונקט. דאָס זעלבע קאָן דאַגעגן ניט געזאָגט ווערן, וועגן די אַנדערע ניט־אידישע סטודענטן. דער פאַר־טרעטער פון די פּוילישע סטודענטן צ. ב. האָט גערעדט אין א פיל מעסיקערן און פריינטלאַכערן טאָן כלפי די אידן. ווי מען האָט מיר דערציילט, האָט דער זעל־ביקער פאַרטרעטער מיט צוויי יאָר צוריק אין רעזשסקי — און אַחרון חביב, דער לייטער פון קולטור דעפּאַרטמענט ביים וועלטסטודענטן־ווערק דושיימס פאַר־קעס, וועלכער האָט דורך לאַנגע און מי־פולער אַרבעט זיך צוגעגרייט צו דער קאָנפערענץ.

מען האָט געקאָנט איינגנטלאַך לכתחילה ברוואַרטן, אַז דר. באַהאַנדלונג פון אַזאַ ברענדיקער און אַנגעוויטנטער פראַגע ווי דער אוניווערסיטעט אַנטיסעמיטיזם אין א געמיינזאַמער באַראַטונג פון אידישע און אַנטיסעמיטישע סטודענטן דענטן וועט ניט קאָנען געפירט ווערן אין א ראַיקער און זאַכלאַכער אַטמאָספע־רע, אַז עס וועט מוזן קומען זייער אָפט צו שאַרפע סצענעס, אומאַנגענעמע צו־אַנענעמענדיקן אין מי יודע אפשר אפילו צו קריזיסן, וועלכע וועלן שטעלן אין סכ־נה די גאַנצע קאָנפערענץ, ווער עס האָט אַזוי געמיינט, האָט זיך אָבער גאָר טועה געווען און אַ ליבהאַבער פון סקאַנדאַלן וואָלט אורדאַ פאַרלאָזן די קאָנפערענץ בי־טער אַנטוישט. פון דעם ערשטן מאָמענט אָן ביז צום לעצטן זיינען די פאַרהאַנד־לונגען געפירט געוואָרן אין דער שטרייענ־סטער ערנסט און אין גייסט פון אַכטאָליר־טער אַכטונג. איך וויל, פאַרשטיין זיך, דערמיט בשום אופן ניט זאָגן, אַז אויף דער קאָנפערענץ האָט געהערשט א ברי־דעראַלכע אידיליע, און אַז ביידע צדדים האָבן געהאַלטן אין איין טיילן קאָמפּלי־מענטן איינער דעם אַנדערן. געוויס איז דער קאַמף געווען א שווערער, די פּאָלע־מיק א שאַרפע, די אַטמאָספערע א גע־שפּאַנטע, מען איז אָבער קיינמאָל ניט אַרויס פון די גרעניצן פון דערלויבטן, מען האָט זיך באַמיט צו פירן די דיס־קוסיע אויף א געוויסער הויך און מיט מאַקס, מען האָט געוויינן און געמאַכט יעדן וואָרט, כדי דעם קעגנער ניט צו באַליידיקן און ניט צו פאַרלעצן.

בעסער פאַר אַלעמען זיינען אויף דער קאָנפערענץ פאַרטראָטן געווען די דייטשע און עסטרייכישע סטודענטשאַפטן און דערמיט דערקלערט זיך אויך, וואָס דאָס רויב צייט און אויפמערקזאַמקייט אין געוויסמעס דערקלערט זיך אויך, וואָס דאָס רויב צייט און אויפמערקזאַמקייט אין געוויסמעס געוואָרן דער לאַגע אין דייטש־לאַנד. די דייטשע סטודענטן־פאַרטרעטער האָבן אויף דער קאָנפערענץ אויך ניט געמוריבן קיין שום פּאַלעמיק און זיי האָבן אַפּן אַזאַ אַרלאַך קלאָר געמאַכט אַז פאַר־טייליקיס זייער שטאַנדפּונקט. דאָס זעלבע קאָן דאַגעגן ניט געזאָגט ווערן, וועגן די אַנדערע ניט־אידישע סטודענטן. דער פאַר־טרעטער פון די פּוילישע סטודענטן צ. ב. האָט גערעדט אין א פיל מעסיקערן און פריינטלאַכערן טאָן כלפי די אידן. ווי מען האָט מיר דערציילט, האָט דער זעל־ביקער פאַרטרעטער מיט צוויי יאָר צוריק אין בערוויל גערעדט גאָר אַן אַנדער שפּראַך און געשאַפן דאָן אויף אירן פעד און שוועבל. איך ווייס ניט, צו דער דאָ־זיקער שנוי אין דער שטעלונג צו דער אידישער פראַגע איז א הוצאה פון אַן אינערלאַכער אומוואַנדלונג, אָדער צו דאָס איז ניט מער ווי א פּאָליטיש דיקטירטע האַלטונג, אַן ענין פון טאַטעגעיע און טאַקטיק, כדי פאַרצושטעלן פּוילן אויף אַן אינטערנאַציאָנאַלער קאָנפערענץ אין א וואָס שענערער ליכט.

געפעלט לגמרי האָט אויף דער קאָנפע־רענץ א פאַרטרעטער פון די אונגאַרישע סטודענטן און זייער שוואַך איז פאַרטרע־טען געווען די רומענישע סטודענטעט־שאַפט. דאָס מוז אַן ספּק פאַרערכנט ווע־רען אַלס פּאַסיוו פון דער קאָנפערענץ, ווייל אין די דאָזיקע צוויי לענדער בר־שעוועט דאָך דער אַנטיסעמיטיזם און ביחוד אין די אוניווערסיטעטן באַזונ־דערס שטאַרק.

די דייטשע סטודענטן האָבן אייניקע מאָל געפונען פאַר נויטיק אַפּצולייגן צו די קאָנפערענץ פאַרטראָטן געווען די דייטשע און עסטרייכישע סטודענטשאַפטן דערמיט דערקלערט זיך אויך, וואָס דאָס רויב צייט און אויפמערקזאַמקייט אין געוויסמעס דערקלערט זיך אויך, וואָס דאָס רויב צייט און אויפמערקזאַמקייט אין געוויסמעס געוואָרן דער לאַגע אין דייטש־לאַנד. די דייטשע סטודענטן־פאַרטרעטער האָבן אויף דער קאָנפערענץ אויך ניט געמוריבן קיין שום פּאַלעמיק און זיי האָבן אַפּן אַזאַ אַרלאַך קלאָר געמאַכט אַז פאַר־טייליקיס זייער שטאַנדפּונקט. דאָס זעלבע קאָן דאַגעגן ניט געזאָגט ווערן, וואָס א אַנדערע ניט־אידישע סטודענט. דער פאַר־טרעטער פון די פּוילישע סטודענטן צ. ב. האָט גערעדט אין א פיל מעסיקערן און פריינטלאַכערן טאָן כלפי די אידן. ווי מען האָט מיר דערציילט, האָט דער זעל־ביקער פאַרטרעטער מיט צוויי יאָר צוריק אין בערוויל גערעדט גאָר אַן אַנדער שפּראַך און געשאַפן דאָן אויף אירן פעד און שוועבל. איך ווייס ניט, צו דער דאָ־זיקער שנוי אין דער שטעלונג צו דער אידישער פראַגע איז א הוצאה פון אַן אינערלאַכער אומוואַנדלונג, אָדער צו דאָס איז ניט מער ווי א פּאָליטיש דיקטירטע האַלטונג, אַן ענין פון טאַטעגעיע און טאַקטיק, כדי פאַרצושטעלן פּוילן אויף אַן אינטערנאַציאָנאַלער קאָנפערענץ אין א וואָס שענערן